

Holistycznie o starości, starzeniu się i niepełnosprawności

Holistically about Old Age, Ageing and Disability

Recenzja: Adam A. Zych (red.), Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności. Katowice:
Wydawca: Stowarzyszenie Thesaurus Silesiae – Skarb Śląski, 2017, t. 2 H-O, s. 443.

Emilia Lewicka-Kalka

*Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu**

Słowniki, leksykony, tezaury, encyklopedie i inne repozytoria wiedzy spełniają ważne role: wyjaśniają znaczenie pojęć, kategoryzują, kodyfikują, systematyzują, ułatwiają rozumienie, egzemplifikują, rejestrują, ujednolicają i upowszechniają aktualną terminologię, stanowią terminologiczną podstawę i/lub przegląd zagadnień z danej dziedziny. Wszystkie te istotne funkcje i role spełnia *Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności*, zredagowana naukowo przez profesora Adama A. Zycha, który jest jej pomysłodawcą i duchem sprawczym. Publikacja ta, będąc największym z dotąd podjętych przedsięwzięć encyklopedycznych w tym zakresie w Polsce, składać się będzie z pięciu tomów – dwa pierwsze ukazały się już drukiem, trzy ostatnie zostaną opublikowane w bieżącym roku. Redaktor naukowy, gwarantując swoim naukowym autorytetem wysoką jakość wydawnictwa, jest jednocześnie autorem ponad pięćdziesięciu definicji w drugim tomie. Zaprosił On do współpracy w tworzeniu Encyklopedii ponad 250 specjalistów – praktyków i akademików z różnych ośrodków naukowych na terenie całego kraju: gerontosocjologów, pedagogów, gerontopsychologów, demografów, lekarzy, fizjoterapeutów, pracowników socjalnych, filozofów, ekonomistów, prawników, animatorów i innych ekspertów. Przygotowali oni autorskie analizy i interpretacje znanych haseł, wprowadzili nowe terminy lub zaadaptowali już funkcjonujące w innych dyscyplinach na potrzeby omawianego wydawnictwa.

* Wydział Nauk Pedagogicznych, emilia.lewicka.kalka@gmail.com

Są wśród nich naukowcy z pokaźnym akademickim dorobkiem, profesorowie z różnych ośrodków akademickich: Barbara Bień, Olga Czerniawska, Piotr Oleś, Ewa Sikora, Anna Skrzek, Jerzy Stochmiątek, Bogdan Szczepankowski, Waldemar Tłokiński, Zbigniew Woźniak, Marzenna Ewa Zaorska; doktorzy habilitowani, prof. nadzw.: Elżbieta Dubas, Maria Straś-Romanowska, Zofia Szarota; doktorzy habilitowani: Radosław Kaczmarek, Dorota Majka-Rostek; doktorzy: Aleksandra Błachnio, Agata Chabior, Artur Fabiś, Renata Konieczna-Woźniak; są praktycy, na co dzień pracujący z osobami starszymi i niepełnosprawnymi; są wreszcie ludzie młodzi, głównie doktoranci, upatrujący w tych obszarach wiedzy swą własną naukową przyszłość.

Znaczną część haseł stanowią artykuły przeglądowe, które z powodzeniem mogłyby być traktowane jako samodzielne teksty naukowe. Opracowania te mają charakter multi- i interdyscyplinarne. Prezentację haseł zazwyczaj rozpoczyna definicja. Zasadniczą treść stanowi przedstawienie danego problemu (zjawiska, instytucji, biogramu itp.), akcentujące procesy, ich uwarunkowania, przebieg i funkcje. W obszerniejszych hasłach-artykułach stosowany jest podział na części, odpowiednio wyodrębnione graficznie. Wyjaśniane w Encyklopedii terminy zostały starannie przetłumaczone na wybrane języki obce (amerykański/brytyjski, francuski, hiszpański, niemiecki i rosyjski), co może ułatwiać zagraniczne kwerendy naukowe. W wielu hasłach znajdują się liczne odwołania i nawiązania do innych terminów zawartych w dziele. Tom został wzbogacony blisko pięćdziesięcioma tabelami, ilustracjami i rysunkami. Do wszystkich haseł dołączono podstawową bibliografię, obejmującą zarówno źródła drukowane, jak i internetowe. Takie konstruowanie haseł ułatwia poszukiwanie interesujących zagadnień – Czytelnik bez trudu odczyta z układu materiału, jakie są wzajemne relacje pomiędzy problemami, których dotyczą poszczególne hasła.

Tom drugi zawiera łącznie blisko 250 autorskich haseł rzeczowych. Aby, choć w niewielkim stopniu, przybliżyć zawartość tej niezwykle bogatej i różnorodnej w treści Encyklopedii, warto przywołać niektóre kategorie haseł: medycyna (hipokineza, hipertermia, hormony a starzenie się, Inwentarz Depresji Becka, inkontynencja, interdyscyplinarne zespół geriatryczny, kacheksja, leczenie bólu w podeszłym wieku, menopauza, niemoc płciowa, osteomalacja), socjologia (immersja wirtualna, indeks starości demograficznej, inkluzja, instytucjonalizacja śmierci, jakość życia, kapitał społeczny ludzi starszych, kohorta wiekowa, kryzys starości, metafora windy, normalne starzenie się, osobowość ludzi starszych), praca socjalna (hospicjum, instytucjonalizacja opieki, interwencja kryzysowa, Karta Standardów Osoby Starszej, kompetencje zdrowotne osób starszych, komunikacja osób starszych, Międzynarodowy Dzień Osób Starszych, minimum socjalne, mobbing (*bullying*) wobec osób starszych, model opieki senioralnej, modyfikacja otoczenia fizycznego, nadużycia wobec osób starszych, opieka nieformalna, opiekun społeczny, ośrodek pomocy społecznej), biogramy (Denham Harman, Leonard Hayflick, Aleksander Kamiński, Antoni Kępiński, Thomas Kirkwood, Józef Kocemba, Mieczysław Kreutz, Zofia Kuratowska, Daniel J. Levinson, Basil Mackenzie, Iłja Iljicz Miecznikow, Kazimierz Michał Obuchowski, Leslie Eleazer Orgel).

Autorzy haseł zawartych w drugim tomie recenzowanej *Encyklopedii starości, starzenia się i niepełnosprawności*, podejmując próbę ich generalizacji, starannie scharakteryzowali i zinterpretowali tytułowe zjawiska, ukazując dynamikę i kierunki dokonujących się w nich zmian w szerokich naukowych kontekstach. Dzięki temu dzieło to jest kompletne i w sposób holistyczny traktuje omawiane problemy, co decyduje o wysokiej wartości naukowej i dokumentacyjnej tej encyklopedycznej publikacji zbiorowej. Rozwinięcia haseł mają charakter wyjaśniający, ale i popularyzujący. Każde z nich uświadamia, jak ogromny katalog problemów i zagadnień wiąże się ze starszym wiekiem i niepełnosprawnością.

Z pewnym smutkiem warto skonstatować, że nie ma w Polsce wyrazistego, powiązanego z jedną uczelnią ośrodka naukowego, który uczyniłby gerontologię głównym nurtem badań. W zasadzie problematyka ta obecna jest niemal w każdej uczelni, ale stanowi niejako dodatek i uzupełnienie pedagogiki, psycholo-

gii, medycyny, rzadziej nauk technicznych. To, czym zajmuje się pomysłodawca i redaktor naukowy *Encyklopedii*, profesor Adam A. Zych, jest tworzeniem międzyuczelnianego środowiska ludzi, dla których wszechstronne badanie zjawisk starzenia się i starości jest sprawą istotną, lecz niedocenianą. Dzięki tej uni-katowej pracy zbiorowej osoby te spotykają się, wymieniają doświadczenia, konfrontują rezultaty prac ba-dawczych, integrują się. I to jest ta niewidoczna, choć realna dodatkowa wartość Encyklopedii, która już pro-centuje i będzie przynosić wymierne korzyści w przyszłości.

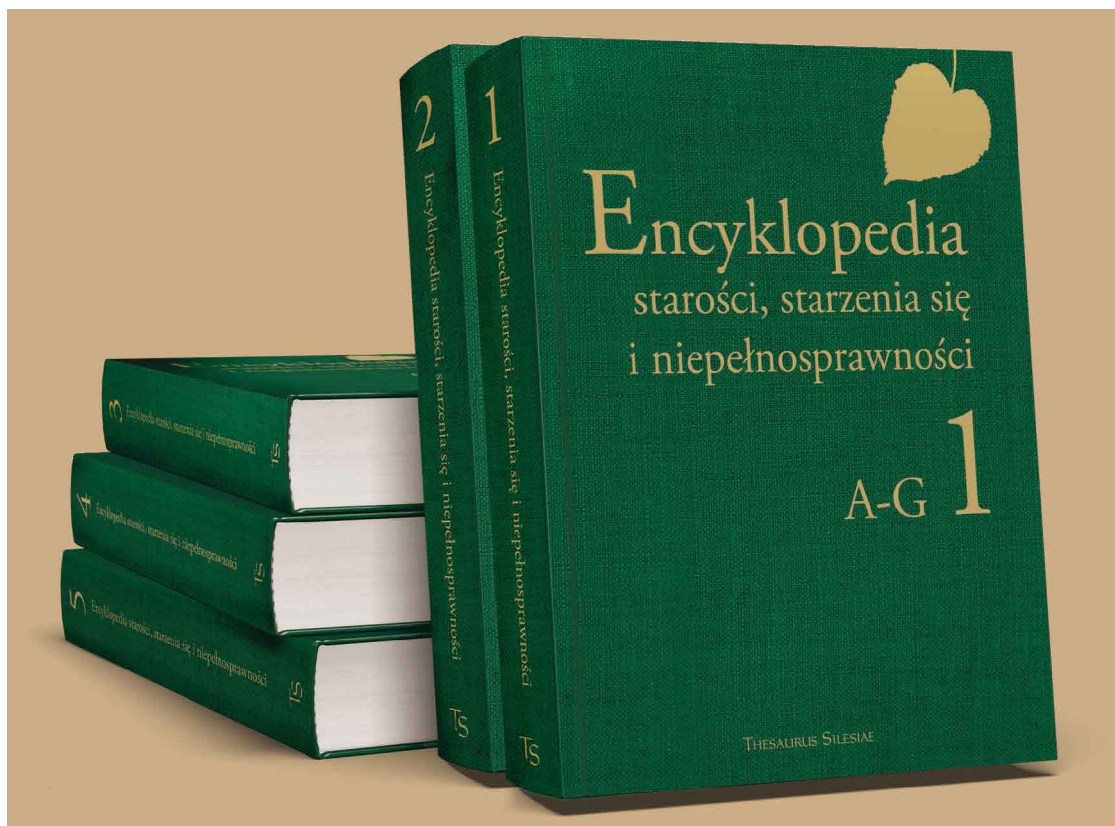
W mojej ocenie omawiana praca jest zwieńczeniem dotychczasowego dorobku Redaktora naukowego, stanowiąc owoc Jego własnych przemyśleń i naukowych odkryć, a także współpracy z gronem dostojnych współredaktorów. Nie ulega wątpliwości, że ta pozycja wydawnicza nie tylko dostarcza wszechstronnej re-fleksji nad starością, starzeniem się i niepełnosprawnością, ale także stanowi kompendium opierające się na wiedzy z innych publikowanych źródeł oraz doświadczeń autorów poszczególnych haseł.

Recenzowana Encyklopedia, będąc dziełem syntetycznym, stanowi przykład kompetentnej i komplek-sowej współpracy badaczy i praktyków, a przygotowane przez nich analizy empiryczne, dane badawcze i wnioski mogą służyć wielu środowiskom i gremiom. Według wydawcy (zob. str.: <http://www.sla-skwn.com.pl/sklep/encyklopedia-starosci-starzenia-sie-i-niepelnosprawnosci>) adresatami publikacji są osoby starsze i ich opiekunowie, pracownicy służb społecznych, działacze organizacji pozarządowych, nauczyciele i wychowawcy, młodzież szkolna, osoby duchowne, działacze samorządowi, służby porządkowe, działacze kultury, osoby współtworzące środowisko, w którym żyją osoby starsze lub niepełnosprawne. Publikacja może okazać się przydatna także innym osobom – lekarzom, pielęgniarkom oraz studentom kierunków me-dycznych, społecznych i pedagogicznych.

Celem wspierania szeroko rozumianej edukacji do starości, w starości, przez starość i dla starości nale-żałoby rozważyć możliwość przygotowania Encyklopedii w wersji elektronicznej, dostępnej *online* w prze-strzeni wirtualnej, dzięki czemu praca redakcyjna prof. dra hab. Adama A. Zycha oraz związanych z nim ba-daczy i praktyków byłaby powszechniej obecna w kulturowym obiegu zainteresowanych podmiotów.

Pionierskie dzieło, jakim jest *Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności*, które zapewne przez najbliższe lata nie będzie miało żadnej konkurencji na rynku wydawniczym, znacząco wzbogaca dorobek związany z tytułowymi zagadnieniami. Może być przyczynkiem do dalszych naukowych eksploracji, za-czynem i wyzwaniem do tworzenia pozycji uzupełniających, a z dorobku tytanicznej pracy wykonanej przez Redaktora naukowego, czerpać będą następne pokolenia, by poznać i zrozumieć zjawiska społecznie często nierozumiane, dyskryminowane i marginalizowane, aby rozwijać wyobraźnię społeczną na temat oczekowań i możliwości osób niepełnosprawnych oraz starzejących się ludzi i społeczeństw.

Na zakończenie warto dodać jeszcze jedną uwagę. Kiedy podejmuje się próbę oceny tej wyjątkowej publikacji encyklopedycznej z perspektywy dwóch wydanych już tomów, wówczas, gdy konkretyzuje się wyobrażenie o charakterze i zawartości trzech kolejnych, rodzi się refleksja natury bardziej ogólnej. Otóż, nie można oprzeć się wrażeniu, że *Encyklopedia starości, starzenia się i niepełnosprawności* jest czymś więcej niż zbiorem uszeregowanych alfabetycznie haseł przedmiotowych. Jest ona w dużej mierze głęboko humani-styczną refleksją nad naukami traktującymi o schyłku ludzkiego życia; postrzeganiem go jako naturalnego procesu, o którym wiedza w społecznej świadomości jest ciągle niedostateczna; jest oswajaniem myśli, o końcu istnienia, myśli, które często są wypierane i odrzucane. Uwzględniając fakt, że procesy demograficzne wyprzedzają systemy różnorodnej pomocy osobom starszym, niesamodzielnym i z niepełnosprawnościami, należy podkreślić, że Encyklopedia próbuje zmniejszyć dystans pomiędzy stanem wiedzy w świadomości społecznej a narastaniem zjawisk starzenia się społeczeństwa. Ponadto, na płaszczyźnie doświadczeń indywi-dualnych, Encyklopedia jest po prostu użyteczna: pozwala zrozumieć samego siebie, a zarazem może być punktem wyjścia do rozumienia innych.

Źródło: materiały prasowe Wydawcy: Stowarzyszenie Thesaurus Silesiae – Skarb Śląski w Katowicach.